

## Eksters en jagers\*

Hugh P. Gallacher

*'Als er een paar jaar achter elkaar geen Haring wordt gevangen, dan vermenigvuldigen die beesten zich zo enorm, dat de zee buiten haar oevers treedt en de aarde verzvolgen wordt door een zondvloed. Een ongelooflijk vruchtbare vis!' Aan het woord is Koekoeksjin, van wie Maksim Gorki vertelt dat hij als een kletsmaajor en leeghoofd wordt beschouwd. Een hedendaags bioloog zou ook niet veel geven voor Koekoeksjins ecologisch inzicht, want de gedachte dat de Haring ongebreideld zou kunnen toenemen, is absurd. De aantallen van diersoorten rijzen nimmer de pan uit, want er zijn altijd tegenkrachten werkzaam, waardoor na een eventuele tijdelijke toename, de aantallen vroeger of later zullen stabiliseren.<sup>1)</sup>*

### Een zondvloed van Eksters

Zo ook met de Ekster, die de laatste tijd met zo'n 10% per jaar toeneemt en waarvan sommige mensen ook een zondvloed vrezen. Vooral jagers wakkeren dit vuurtje aan. Wie hun paniekerig geschrijf over Eksters en andere kraaiachtigen leest, moet wel geloven dat de ondergang van de wereld (althans van de natuur) nabij is: *'Nederland is vergeven van kraaien, Eksters en kerkkauwen. (...). Vooral de Zwarte Kraai is langzamerhand een ramp geworden voor onze flora en fauna, alhoewel wij de Ekster op dat gebied ook niet moeten onderschatten!<sup>2)</sup>* En: *'In steden, dorpen, langs autosnelwegen en op terreinen van florabeherende instanties hebben kraaien en Eksters vrij spel.'<sup>3)</sup>*

Op dit moment broeden er in Nederland zo'n 90.000 eksterparen. Ongeveer evenveel als er

scholeksterparen broeden. Toch spreekt niemand over een scholeksterplaag. Wat hebben de Eksters dan op hun kerfstok dat er zo dramatisch over hen wordt gedaan?

De Ekster wordt verweten een dief en een moordenaar te zijn, een plunderaar van nestjes van andere vogels en een regelrechte bedreiging van onze teerbemide Merels en Roodborstjes: *'Al het kwaad dat wij van de Zwarte Kraai hebben verteld, zouden wij voor de Ekster kunnen herhalen, al zal hij dan net geen halfwas Hazen aanvallen, maar daar staat tegenover dat de Ekster nog veel schadelijker is voor de zangvogels dan de kraai en dat hij de meest verborgen plaatsen afstroopt naar de nesten van onze zangvogels, waarbij de eieren even welkom zijn als nagenoeg vliegvlugge jongen'.<sup>4)</sup>*



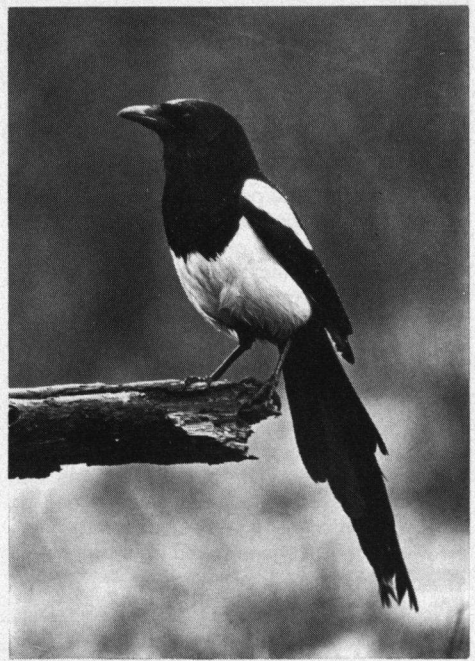
Een verdubbeling van het aantal Eksters kon niet verhinderen dat een sterke toename plaatsvond van de stand van de overige zangvogels. Foto: Henk Harmsen.

## Natuur als idylle

Wie regelmatig door bos of duin wandelt of wie de beschikking heeft over een grote tuin, zal wel eens gezien hebben hoe een Ekster een ei of een jong van een kleinere zangvogel probeert te verorberen. Dat is misschien geen plezierig gezicht, maar hebt u zich wel eens verplaatst in de positie van de regenworm, die door de Merel uit de grond wordt getrokken? Dat wij mensen het leed dat het ene dier het andere berokkent, liever niet willen zien, heeft volgens mij te maken met het idyllisch beeld dat wij ons hebben gevormd van de natuur. De natuur als een aards paradijs, waar de vogels kwinkeleren, de vlinders van bloem tot bloem fladderen en waar het voor de stiltezoeker goed toeven is. Maar dat is een vals beeld! Het is een romantische vertekening te menen dat alles in de natuur pais en vree is. In werkelijkheid is de natuur een arena. Wie zijn ogen werkelijk de kost geeft, ziet dat al die rondfladderende en rondzoekende dieren er vrijwel onophoudelijk op uit zijn prooien te bemachtigen (elkaar op te eten dus) en wie verder kijkt dan zijn neus lang is, ziet en kan weten dat al die prachtige kleuren van vogels, zoogdieren en insecten in feite er toe dienen om hun doodsvijanden te bedreigen of te bedriegen. De natuur is een grimmige realiteit en beslist geen lusthof. Overigens hoeft dit geenszins te verhinderen dat wij mensen (die, althans in Nederland, van de natuur niet veel gevaar te duchten hebben) geen genoeg zouden kunnen beleven aan de dieren en planten om ons heen, aan hun eindeloze variatie van vormen en kleuren en aan hun fascinerend gedrag. Als wij maar niet denken dat alle hertjes Bambi heten.

## Schade

Nog niet eens zo heel lang geleden werden stootvogels te vuur en te zwaard bestreden vanwege hun kromme snavel en omdat hun manier om aan de kost te komen, niet strookte met ons sprookjesbeeld van de natuur. En nog komt het voor dat mensen stootvogels het licht in de ogen niet gunnen, zoals onlangs bij een jachtopzichter in Barneveld, die een nest met jonge Buizerds op de korrel nam en vervolgens de nestboom met een motorzaag in stukken zaagde.<sup>5)</sup> Gelukkig is bij de meesten van ons het besef doorgedrongen dat stootvogels een nuttige rol vervullen in de machinerie van dieren en planten ('het ecosysteem'), doordat zij zieke en zwakke dieren elimineren. Maar bij de Ekster zijn wij nog merelei te pakken heeft, noemen wij hem een dief en een moordenaar. Luisterden wij maar wat beter naar biologen, bijvoorbeeld naar W. Denneman, die in het Noordhollands Duinreservaat het voedselpakket van Eksters onderzocht. Hij vond dat het voedsel van de Ekster



Eksters vervullen een rol in ons ecosysteem.  
Foto: Gerard de Hoog NFG.

voornamelijk uit insecten en plantaardig materiaal bestaat, aangevuld met nog een paar procent andere ongewervelden, muizen, Konijnen en vogels. Gegevens uit een soortgelijk onderzoek dat is uitgevoerd in een weidevogelgebied bij Kampen, geven nagenoeg een zelfde beeld te zien (zie figuur). De conclusie van Denneman luidt dan ook *'dat de vermeende schade die zou kunnen worden toegebracht aan de zangvogel-populatie, niet kan worden aangetoond'*.<sup>6)</sup> Deze gevolgtrekking wordt bevestigd door vergelijkbaar onderzoek in Groot-Brittannië en de Sovjet-Unie. Bovendien komt de conclusie van Denneman overeen met studies naar het aantalsverloop van Eksters en andere zangvogels. Zo vond Altenburg in het Lauwersmeergebied tussen 1978 en 1985 dat de aantallen broedparen van zeventien zangvogelsoorten stegen van 267 tot 1224, ondanks dat in de zelfde periode het aantal eksterbroedparen steeg van 6 tot 37 paren.<sup>7)</sup> En op Texel stelde Dijkse vast dat tussen 1965 en 1977 een verdubbeling van het aantal Eksters niet kon verhinderen dat een sterke toename plaatsvond van de stand van de overige zangvogels.<sup>8)</sup>

## Rabiaat

Tegenover deze wetenschappelijke bevindingen van biologen staan emotionele en geweldadige reactie van jagers: *'Het beste kan men met een 6 mm buks op de nestkom schieten. Dan vliegt de Ekster meestal, maar nog niet eens altijd, het nest af, waarna anderen met het jachtgeweer*

*hun geluk (sic) kunnen beproeven', zo schrijft A.H.M. Jurgens, de hierboven reeds geciteerde Amorator de Derde.<sup>9)</sup>*

En hij heeft de wet aan zijn zijde, want de Ekster behoort tot het wild dat het gehele jaar (óók in de broedtijd!) mag worden geschoten.

Wat is het toch, dat de jagers zo rabiaat maakt? Zou het nu enkel de gedachte zijn aan het verlies van enige jonge Hazen, Fazanten en Patrijzen, die zij de Ekster ontzeggen en liever zelf willen doden? Of steekt hier nog het eeuwenoude vooroordeel jegens de Ekster de kop op? In de Middeleeuwen had de Ekster een slechte naam, want men geloofde dat deze vogelsoort als enige niet in de Ark had plaatsgenomen, maar op het dak was neergestreken en had zitten schetteren terwijl de wereld om hem heen verdronk. Ook beschuldigde men de Ekster van trouweloosheid – immers had men van een paartje één exemplaar gedood, dan vond de overgebleven vogel binnen een paar dagen een nieuwe partner. Tegenwoordig weten wij dat dit

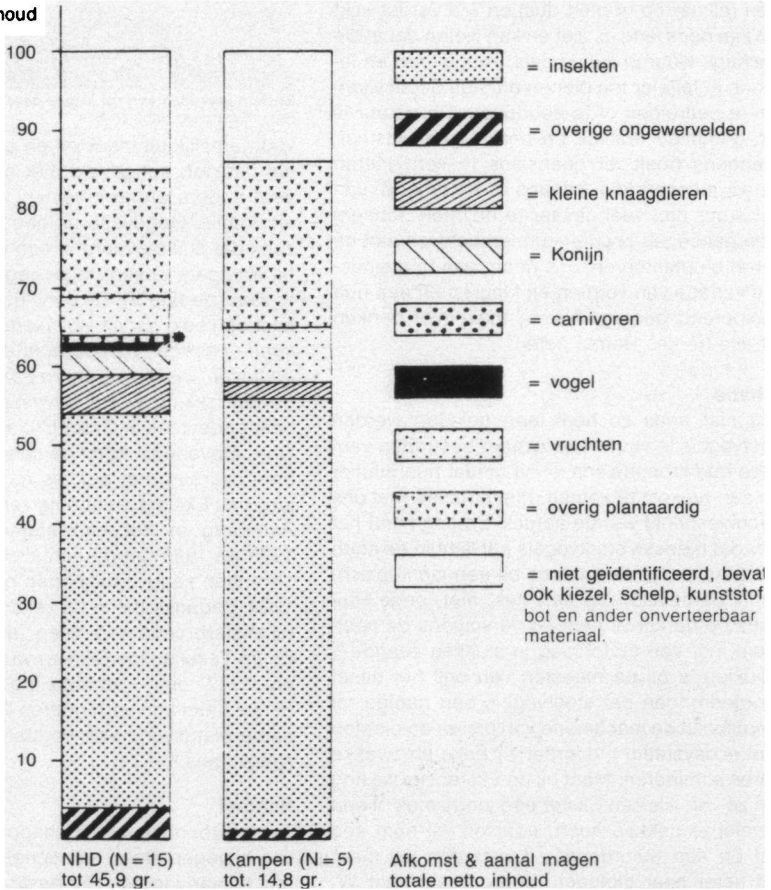
verschijnsel het gevolg is van de aanwezigheid in het broedseizoen van een flink contingent niet-broedende volwassen vogels, die als het ware klaar staan opengevallen plaatsen in te nemen. Van trouweloosheid is hier geen sprake, wel van een hoogst functionele 'natuurwet'.

**Toename**

Maar hebben de jagers toch niet een beetje gelijk met hun angst voor een eksterzondvloed? Misschien krijgen wij op den duur toch nog een eksterplaag? Om die vraag te beantwoorden, is inzicht nodig in de oorzaken van het toegenomen aantal Eksters. Twee oorzaken spelen een belangrijke rol.

In de eerste plaats zijn na de Tweede Wereldoorlog tal van snelwegen en woonwijken aangelegd, die vervolgens veelal met populieren zijn opgetuigd. Die populieren zijn momenteel grotendeels zo'n twintig tot dertig jaar oud en vormen een aantrekkelijke plek voor het vestigen van de grote, overhuifse eksternesten. Er is

% van de totale inhoud



De gemiddelde kwantitatieve verdeling van de maaginhouden van Eksters in het Noordhollands Duinreservaat (NHD) en in een weidegebied bij Kampen (uit W.D. Denneman, 1980. Een bijdrage aan de oecologie van de Ekster. Vrije Universiteit, Amsterdam, bladzijde 49).

\* werkelijk percentage carnivoren 0,1% en vogel 0,07%.



Eksters vervolgen is zinloos en veroorzaakt onnodig leed en lawaai.

Foto: Henk Harmsen.

dus broedgelegenheid te over.

In de tweede plaats is door de uitvoering van de bovengrondse hoogspanningsleidingen en vooral door de enorme toename van het verkeer het leven van vogels er bepaald niet veiliger op geworden: deskundigen schatten dat het aantal vogelslachtoffers jaarlijks in de miljoenen loopt. Gelukkig voor ons worden al die kadavers keurig opgeruimd door aaseters, maar het betekent wel dat de Ekster over een goed gedekte tafel beschikt. Verwacht mag worden dat de exponentiële groei in het verkeer en van de stadsuitbreiding geleidelijk aan omgebogen zal worden, wellicht komt er ooit een stabilisatie. Broedgelegenheid en voedselvoorraad voor de Ekster zullen dus de komende decennia niet in die mate toenemen als in de afgelopen veertig jaar het geval is geweest. Ik verwacht dan ook dat rond de eeuwwisseling voor de Ekster de groei eruit is. Daarbij komt dat de natuur zelf ook al op de toegenomen eksteraantallen reageert met een aantal terugkoppelmecanismen. Zo wordt hier

en daar waargenomen dat Eksters veel kleinere legfels produceren dan waartoe zij eigenlijk in staat zouden zijn: in het Noordhollands Duinreservaat bedraagt het gemiddeld aantal eieren per nest minder dan vijf, terwijl vroeger legfels van vijf tot acht eieren of nog wel meer normaal waren.<sup>10)</sup> De soort schijnt dus aan geboortenbeperking te doen. Voorts trekken groeiende aantallen Eksters ook een toenemende belangstelling van predatoren als Bosuilen en Vossen. Met name de Vos (die de laatste jaren vooral in de duinstreek een veel geziene gast is geworden als de jagers hem maar met rust laten) is een geduchte natuurlijke vijand van de Ekster. En ten slotte is er ook nog wat biologen aanduiden als 'interspecifieke nestroof': hiermee wordt bedoeld op het verschijnsel dat andere vogelsoorten (vooral kraaien) dermate hardnekkig en hardhandig optreden tegen nestelende Eksters, dat niet zelden de Ekster moet opgeven. Maar ook hier geldt natuurlijk dat dit effect vooral dáár optreedt waar de jagers kraaien met rust laten.

#### Natuurbescherming

Zo keren wij, sprekend over de toekomst van de Ekster in Nederland, toch weer terug naar de mens, wiens houding en gedrag in sterke mate bepalend zijn voor de ontwikkeling van de eksterstand. Een eksterplaag zal er niet komen. Slachtingen onder de zangvogeltjes vinden niet plaats. Wanneer wij incidenteel eens een Ekster met een ei of een jong er vandoor zien gaan, moeten wij bedenken dat dit een natuurlijk, en dan nog bescheiden, onderdeel van zijn voedselpakket betekent. Eksters te vuur en te zwaard vervolgen, óók in het broedseizoen (als Eksters zelf jongen hebben), is zinloos en veroorzaakt onnodig leed en lawaai. Door eksternesten heenschieten (een favoriete sport van jagers) is volstrekt onverantwoord, al was het alleen maar omdat ook Ransuilen, Torenavalken Wilde Eenden en andere gebruikers van eksternesten er het slachtoffer van worden. Zo bewijzen de jagers de natuurbescherming geen goede dienst.

■ Dr. H.P. Gallacher, Akkerdistel 18, 7422 MA Deventer.

#### Noten

- Ik spreek hier over het gros van de zoogdieren, vogels en vissen. Uitzonderingen zijn die diersoorten die onder druk van sterk wisselende of extreme milieu-omstandigheden af en toe in uitzonderlijk grote aantallen kunnen voorkomen (waarna de stand weer terugvalt). Bij insecten komt dit vaker voor. De Afrikaanse Sprinkhaan is hier van een treffend voorbeeld.
- Amator de Derde (1987): Kraaienbestrijding. De Nederlandse Jager 92 (1) : 16 – 17.
- Jan (1987): Kraaien en eksterreservaten. De Nederlandse Jager 92 (7) : 171 – 173.
- Jurgens, A.H.M. (1976): Natuur en jacht. Amsterdam, 42.
- Hell, E. van & G. de Graaff (1988): Roofvogeldrama in Barneveld. Vogels, nummer 45 : 117.
- Denneman, W.D. (1980): Een bijdrage aan de ecologie van de ekster. Amsterdam, 59.
- Bayens, Gert (1988): Ekster te gast. Vogels nummer 44 : 76 – 79.
- Dijkse, A. (1978): Enige gegevens over het verloop van de populatie van kraaiachtigen en door hen gepredeerde soorten op Texel. De Pieper 17 : 53 – 65.
- Jurgens, A.H.M. (1976): Natuur en Jacht. Amsterdam, 42.
- Denneman, W.D. (1980): Een bijdrage aan de ecologie van de ekster. Amsterdam, 17.